

LA VITALITAT DE LA LITERATURA NORD-CATALANA

Un text de FRANCESC FOGUET I BOREU



La literatura nord-catalana és probablement una de les més desconegudes dels Països Catalans. Tret dels escriptors que publiquen en editorials barcelonines, com Joan-Lluís Lluís o Joan-Daniel Bezsonoff, la nòmina considerable de poetes, novel·listes, dramaturgs i assagistes del Nord és prou ignorada. Allò que s'hi escriu, s'hi edita o s'hi llegeix, en què s'assembla o en què difereix de la resta del sistema? Quines relacions hi manté? Quines són les característiques d'aquest espai literari? Quina projecció té més enllà del seu territori natural?

La Jornada sobre la literatura catalana actual a la Catalunya del Nord (IEC, 16 d'octubre de 2025) es plantejà donar a conèixer a Barcelona, al cor de l'acadèmia, una representació destacada de l'ecosistema literari nord-català per respondre aquests interrogants. Promoguda per la Societat Catalana de Llengua i Literatura (filial de l'IEC), la trobada contribuïa així a trencar l'obstinació (tan catalana) de crear perifèries, quan, en realitat, tot és perifèric respecte d'algun centre. Volia ser també una oportunitat per comprendre les especificitats i singularitats d'una literatura a patir del testimoni dels protagonistes, vinguts del Nord i acompanyats d'estudiants i professors de la Universitat de Perpinyà.

Abans d'escoltar la seva veu, la professora Estel Aguilar (Universitat de Saragossa) traçà els antecedents de la literatura nord-catalana des de la

Renaixença Rossellonesa a Nostra Terra. A les acaballes del segle XIX i durant el període d'entreguerres, s'estableixen vincles intensos entre el nord i el sud de l'Albera, es produeix un relleu del catalanisme i emergeixen figures importants, com Simona Gay o Jordi Pere Cerdà. En termes generals, es tracta d'una revitalització tardana de la literatura nacional que hagué de lluitar contra tota mena de dificultats i hostilitats per aconseguir que s'acceptés el català com a llengua literària.

La resta de la jornada es distribuï en diverses taules que es proposaven d'analitzar i debatre la situació del sistema literari nord-català i, sobretot, donar a conèixer l'obra literària que s'hi publica. El novel·lista Joan-Lluís Lluís, de dilatada trajectòria, confessà que se sentia *entre* dos sistemes literaris i que, des de bon començament, el seu projecte novel·lístic volgué inserir-se en els circuits de Barcelona. Al seu torn, el músic Carles Serrat, nouvingut al gènere, afirmà que a la seva novel·la *Canigó Blues* (2025) oferia un retrat de la societat nord-catalana de la segona meitat del segle XX. Si Serrat pren el Canigó com a paisatge simbòlic, en la novel·lística de Lluís no hi ha una referencialitat tan explícita, ja que se situa en espais molt diferents.

Tots dos coincidiren a admetre sense escarafalls que les seves obres no tenien cap recepció, a la Catalunya del Nord, llevat d'unes poques presentacions

de llibres, fins al punt de sentir-se estrangers a casa. Lamentaren també que no hi hagi relleu generacional, ni massa crítica, i que tampoc des del món educatiu se'ls tingui gaire en compte, fora de la Universitat de Perpinyà i alguns liceus. En canvi, les seves propostes novellístiques han estat molt ben rebudes per les editorials, els lectors i els mitjans del Sud.

Des del punt de vista sociolingüístic, l'autor de *Jo soc aquell que va matar Franco* (2018) aventurà la previsió que d'aquí a vint o quaranta anys el català podria desaparèixer com a llengua literària al Nord. Sarrat es dolgué d'haver de deixar de cantar-hi en català i confessà que la seva vida social es mou entre Figueres i Girona, on pot expressar la seva catalanitat sense problemes. A més, tots dos declararen que se sentien escriptors catalans, sense més additaments, però que, fet i fet, mantenien poques relacions amb els escriptors del Sud. D'altra banda, com a via per al reconeixement internacional de la literatura catalana, Lluís apostà de manera oberta per la independència política de Catalunya.

En uns circuits encara més residuals —però molt actius— circula la poesia nord-catalana. La poeta Maite Barcons, autora de *Caminades* (2017), exposà la dificultat per confegir, a la Catalunya del Nord, una escriptura literària i la invisibilitat que, en un context francòfon, hi patien els escriptors. Per la seva banda, Íngrid Obiol, autora de *Donívola latent* (2025), reivindicà les veus (i temàtiques) femenines que hi han aflorat. Per als poetes nord-catalans, la principal plataforma editorial és la col·lecció «Guergal» d'Edicions Paraules, d'Illa.

Els testimonis de Miquel Arnaudies i els germans Esteve i Jacint Carrera brindaren noves perspectives. L'autor d'*Això fa que... Xipots* (2024), en el català de Ceret, lamentà sentir-se dues vegades colonitzat (per França i per Catalunya) i foraster a Barcelona. Convençut independentista, l'ús del català és, al seu entendre, un acte polític. Els germans Carrera reconegueren que *Agulleta i fil de vint* (2011) i *Ontocom* (2024) havien nascut de la motivació de difondre el Nord a través d'un gènere popular com la novella negra. Al seu parer, la frontera és una realitat molt present, per bé que la conceben com un espai transitiu, en què l'ús del català com a llengua literària esdevé en part un acte revolucionari.

Al cap i a la fi, el problema central de la literatura nord-catalana és la distribució dels llibres per la «frontera», real i simbòlica, que en dificulta l'arribada al Sud. Les mateixes Barcons i Obiol desgranaren les limitacions en aquest àmbit. Exceptuant la presència

d'editorials —com la prestigiosa Trabucaire— a la Setmana del Llibre en Català, la literatura nord-catalana és gairebé inexistent a la resta del territori. La manca d'un mercat que abraça els Països Catalans obliga a iniciatives de caràcter independent. De fet, s'editen molts llibres a la Catalunya del Nord, però no circulen prou arreu, malgrat els esforços dels cercles catalanistes per atènyer lectors.

Tot i un panorama complicat, hi ha propostes esperançadores, tal com feu notar el professor Alà Baylac-Ferrer, de la Universitat de Perpinyà. N'és una bona mostra la revista trimestral «Mil Dimonis», editada per l'Associació per a l'Ensenyament del Català (APLEC) i adreçada al lector infantil, que arriba a difondre més de 30.000 exemplars amb el seu encartament al diari «L'Indépendant». L'APLEC també edita en català «El Correu de la UNESCO» i petits llibrets que es distribueixen entre els alumnes (té el propòsit, àdhuc, de publicar material per a l'ensenyament).

No són les úniques actuacions catalanistes destinades a la preservació de la literatura, variada, rica i vital, de la Catalunya del Nord. Hi contribueixen des de la Llibreria Catalana fins a l'Oficina de Català de la Universitat de Perpinyà; des de l'Institut Franco-Català Transfronterer, d'aquesta mateixa universitat, fins a la Casa de la Generalitat de Perpinyà, i des d'Òmnium Cultural de la Catalunya del Nord fins al Casal de Català de Perpinyà, entre d'altres. Tota pedra fa paret.

Sens dubte, la literatura nord-catalana —d'una gran qualitat— contribueix a mantenir viva la llengua i la identitat dels catalans del Nord. Ara bé, com advertí Lluís, si no se n'assegura la continuïtat, el català hi pot —ras i curt— desaparèixer com a llengua literària. És inconcebible que, en ple segle XXI, amb tots els mitjans de què disposem, la literatura nord-catalana estigui tan allunyada i tingui tantes dificultats per arribar a les llibreries i els lectors del Sud.

Malauradament, hi ha una enfadosa problemàtica política de base, compartida per les «perifèries» d'arreu dels Països Catalans: no deixa de ser una realitat que els catalans de tots els punts cardinals ens desconeixem molt els uns als altres i, per acabar-ho d'adobar, des de la capitalitat de Barcelona —ni cap, ni casal— es fa ben poc per contrarestar-ho. Caldria, en definitiva, una actuació política decidida per articular un sistema literari aglutinador que compregués tot el territori i que fos de referència per al conjunt dels catalans.